

Universitat de Lleida
Departament d'Història

AJUNTAMENT D'ALGUAIRE
PATRONAT MUNICIPAL
«JOSEP LLADONOSA I PUJOL»

RECS HISTÒRICS: PAGESIA, HISTÒRIA I PATRIMONI IX CONGRÉS SOBRE SISTEMES AGRARIS, ORGANITZACIÓ SOCIAL I PODER LOCAL

Alguaire, 20 a 22 d'octubre de 2016

<http://www.sistemesagraris.udl.cat>

Ajuts

Universitat de Lleida

Vicerectorat de Recerca i Innovació

Col·laboren

Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura.

Consell Comarcal del Segrià

La Paeria. Ajuntament de Lleida.

Generalitat de Catalunya. Departament d'Agricultura, Ramaderia i Pesca.

Gestió de sistemes hidràulics rurals a al-Andalus i la seva subversió després
de la conquesta feudal. El cas de les Illes Balears.

Resum

Helena Kirchner

Gestió de sistemes hidràulics rurals a al-Andalus i la seva subversió després de la conquesta feudal. El cas de les Illes Balears.

Helena Kirchner

Departament de Ciències de l'Antiguitat i de l'Edat Mitjana
Universitat Autònoma de Barcelona
helena.kirchner@uab.cat

Resum extens

Paraules clau: arqueologia agrària, conquesta feudal, al-Andalus, Illes Balears, hidràulica

En diverses ocasions he mostrat que l'estudi dels espais irrigats andalusins implica una anàlisi detallada de la documentació escrita produïda pel procés de conquesta i colonització feudal. Aquest procediment ha suposat que la recerca inicialment orientada a conèixer els espais de cultiu andalusins quedi indissolublement lligada a l'anàlisi de l'impacte que van tenir les conquestes feudals. La documentació, tot i que desigual segons les illes, aporta molta informació per a la identificació dels espais agraris, les parcel·les que els componen, els molins, les basses, el recorregut de les sèquies, la localització de les zones de residència i el registre toponímic andalusí. Són una eina fonamental, doncs, per reconstruir el procés de migració i colonització andalusina que, a les Illes Balears té lloc a partir del 902d.C., atès que permet obtenir una descripció del paisatge humà i agrari just en el moment de la conquesta feudal (1229 per Mallorca; 1235 per Eivissa; 1287 per Menorca). A més, aquesta documentació ha servit per reconstruir els procediments jurídics de l'ocupació i la colonització. Finalment, el mateix corpus documental permet estudiar les intervencions posteriors a la conquesta que van modificar els espais de cultiu, les plantes i les formes de gestió dels sistemes hidràulics construïts pels pagesos andalusins o bé van suposar la construcció de noves àrees de cultiu. Aquest procés el vaig qualificar de "subversió" de les formes de gestió dels espais agraris a partir de l'estudi d'algunes valls de la Serra de Tramuntana on les modificacions morfològiques o d'estructures hidràuliques eren de molt poc abast al llarg del segle XIII però, en canvi, les formes de gestió, tant pel que fa a la distribució de l'aigua com pel que fa a les plantes cultivades havien estat radicalment alterades amb la colonització feudal.

La lectura i anàlisi de la documentació per si soles no hauria estat suficient per identificar aquests espais, estructures agràries i formes de gestió. La prospecció arqueològica i el treball de camp orientat a reconstruir la planimetria dels espais agraris, les seves extensions, les seves parcel·les, sèquies, basses i molins és imprescindible per copsar tant la forma en què estava organitzat socialment l'espai agrari andalusí com els processos de canvi ocasionats per la conquesta feudal. El procés de recerca, doncs, va fer palès que per entendre com s'instaura el nou ordre colonial feudal era imprescindible realitzar la reconstrucció de l'espai social agrari andalusí que van trobar els catalans. La conclusió més significativa d'aquesta recerca va ser que la nova societat feudal va

substituir les formes de gestió dels espais irrigats andalusins, coherents amb l'organització clànica dels grups pagesos que els van construir, en el marc d'una societat tributària com la d'al-Andalus, per altres formes de gestió adaptades a l'exigència de la renda feudal. En part, i al menys per les illes, es donava resposta a la vella pregunta formulada per M. Barceló: ¿com la societat feudal colonitzadora va integrar en la seva nova lògica productiva els espais agraris d'origen andalusí i com els va modificar?

Al llarg de l'article es revisen casos illencs i les qüestions fonamentals que configuren els canvis en la forma de gestió dels sistemes hidràulics: els cultius, les formes de distribució de l'aigua, els nous gestors dels sistemes i les transformacions que introdueixen. Aquest darrer aspecte diferencia les illes d'altres zones de conquesta com l'Aragó o Valencia.